

Radosław Kuliniak
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: kornik90@poczta.onet.pl

Dorota Leszczyna
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: d.leszczyna@wp.pl

Mariusz Pandura
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: mariusz.pandura@uni.wroc.pl

Łukasz Ratajczak
Uniwersytet Warszawski
e-mail: pragawu@gmail.com

Wprowadzenie do „Ruchu Filozoficznego”, vol. LXXIV, nr 1

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RF.2018.001>

„Z uderzeniem 8.00 godziny rano, prawie zimowym świtem, tłumy studentów i studentek cisną się do gmachu uniwersyteckiego przy ul. Świętego Mikołaja na wykład Twardowskiego. Wielka sala przepełniona po brzegi, mdłe światło gazowe pada na notatki, gwar i ożywienie niesłychane, choć niejednemu oczy się kleją po karnawałowej nocy. Mistrz, młody jeszcze – nie ma nawet 40 lat – wychodzi z przyległego pokoiku profesorskiego i uroczyście wstępuje na katedrę. Wykład jest jak nabożeństwo; wszystko słucha w skupieniu tych jasnych słów o trudnych

często zagadnieniach, odzywa się tylko skrzywienie ołówków. – I tak prawie codziennie, bez odwołań, bez luk, bez możliwości spóźnienia się”.

*Stanisław Łempicki**

Osiągnięcia naukowo-dydaktyczne jednego z największych polskich filozofów XIX i XX wieku Profesora Kazimierza Jerzego Adolfa ze Skrzypny Ogończyka Twardowskiego (1866–1938)¹ na polu badań filozoficznych wciąż jeszcze pozostają w pełni nieodkryte. Nie zbadaliśmy dotąd w całości jego dokonań! Z naszej strony, zwłaszcza polskich filozofów i historyków filozofii, to rzecz niebywała i bardzo poważne zaniedbanie. Obszar ten należy jak najszybciej zbadać i uchronić przez zapomnieniem, zwłaszcza że nadarza się ku temu szczególna okoliczność. Obchodzimy w bieżącym roku 80. rocznicę śmierci tego wielkiego polskiego filozofa. W tej jakże podniosłej dla nas chwili chcemy w niniejszym tomie „Ruchu Filozoficznego” przypomnieć tamte smutne wydarzenia, upamiętnione doskonale przez Daniełę Gromską i Izydorę Dąmbską na łamach „Ruchu Filozoficznego” w tomie czternastym. Wraz z nimi prezentujemy jeden z niepublikowanych dotąd wykładów akademickich Twardowskiego, poświęcony filozofii Georga Wilhelma Friedricha Hegla.

Wykłady akademickie Twardowski prowadził nieprzerwanie w latach 1895–1931, tj. od początku swojej lwowskiej bytności aż do szczęśliwego i zasłużonego przejścia na emeryturę. Są one złożone w Połączonych Bibliotekach WFiS UW, IFiS PAN i PTF. Ogółem zachowały się

* Zob. S. Łempicki, *Rola Kazimierza Twardowskiego w Uniwersytecie i w społeczeństwie*, w: *Kazimierz Twardowski. Nauczyciel – uczyony – obywatel. Przemówienia wygłoszone na akademii żałobnej w auli Uniwersytetu J. K. w dniu 30 IV 1938 przez Senat Akademicki, Radę Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza i Polskie Towarzystwo Filozoficzne*, Lwów 1938, s. 31. Mowa ta została wygłoszona podczas uroczystości zorganizowanej w rocznicę (ósmą, a pierwszą po śmierci) przejścia K. Twardowskiego na emeryturę.

¹ Zob. K. Twardowski, *Autobiografia filozoficzna*, przeł. z niem. E. Paczkowska-Łagowska, „Przegląd Filozoficzny”, N. S., R. 1, 1992, nr 1, s. 19–33. Zob. też inne prace, zawierające dane biograficzne Twardowskiego: T. Czeżowski, *Twardowski*, w: *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Wrocław 1971, s. 409–411; I. Dąmbska, *Kazimierz Twardowski*, „Znak”, R. 21, 1969, nr 7/8, s. 885–888; R. Jadczyk, *Mistrz i jego uczniowie*, Warszawa 1997, „Kazimierz Twardowski jako twórca szkoły filozoficznej”, s. 10–27; idem, *Akta osobowe Kazimierza Twardowskiego*, „Ruch Filozoficzny”, t. 50, 1993, nr 3, s. 279–280; idem, *Kazimierz Twardowski. Nota biobibliograficzna*, Toruń 1991; idem, *Kazimierz Twardowski – twórca szkoły lwowsko-warszawskiej*, Toruń 1991; J. Woleński, *Kazimierz Twardowski i jego dziedzictwo*, „Tygodnik Powszechny”, nr 18 z 5 maja 1996, s. 14; idem, *Kazimierz Twardowski jako filozof*, „Ruch Filozoficzny”, t. 46, 1989, nr 3, s. 233–243.

w rękopisach i maszynopisach 54 wykłady. W naszych działaniach podążamy za wskazaniem Władysława Witwickiego, który pisał, że „nie wszystko, co Twardowski powiedział we filozofii polskiej, weszło w jego pisma. Chcąc wziąć od niego to, co daje, trzeba go poznać i obcować z nim, a tego nigdy nie skąpi młodzieży, trzeba słuchać jego wykładów i ćwiczeń uniwersyteckich oraz odczytów publicznych, wygłaszanych bądź to w towarzystwach naukowych, bądź to w salach publicznych”².

Akademickie wykłady lwowskie Twardowskiego należy traktować jako kontynuację jego działalności naukowo-dydaktycznej, rozpoczętej na Uniwersytecie Wiedeńskim, gdzie wykładał on jako docent prywatny w latach 1894–1895. W tym czasie Twardowski czynił też starania o pozyskanie katedry filozofii na Uniwersytecie Lwowskim. Swoją nominację profesorską uzyskał 1 listopada tegoż roku w wyniku decyzji C. K. Ministerstwa Wyznań i Oświaty. Wykład inauguracyjny, wygłoszony 15 listopada 1895 roku, Profesor poświęcił pojęciu filozofii. Tak rozpoczęła się jego wieloletnia działalność naukowo-dydaktyczna we Lwowie. Przystąpił do niej w znamienych dla siebie i Uniwersytetu okolicznościach, gdy „sale wykładowe zastał prawie puste. Kilku znajomych z Jezupola – jak pisał Władysław Witwicki – kilku śmielszych słuchaczy obcych zaglądało trochę z grzeczności, a trochę przez ciekawość, jak wygląda i jak wykłada młody nowy profesor. Z wolna sala się zapelniała zaczęła i niedługo miejsc w niej brakło, a z czasem wykłady przenieść trzeba było poza mury Uniwersytetu, bo żadna z sal Wszechnicy nie mogła pomieścić słuchaczy, którzy już wczesnym rankiem spieszyli obsadzać miejsca”³.

Prezentowany przez nas wykład akademicki Twardowskiego o *Filozofii Hegla*, a dokładnie dwa jego cykle, był prowadzony niezwykle starannie, zarówno co do formy, jak i treści. Charakteryzuje się niespotykaną systematycznością. Profesor pisał go na maszynie, co zdarzało się wówczas bardzo rzadko, albo przygotowywał odręcznie. Jak wynika z naszych kwerend bibliotecznych, podczas których wciąż jeszcze odkrywamy nowe fakty, pozostawiony wykład odznaczał się wiedzą uniwersalną, głębokim zrozumieniem problemów, prostotą wypowiedzi, a także jasnością stylu i dalece posuniętą starannością. „Wykłady Twardowskiego – jak pisał Witwicki – cieszą się zasłużoną popularnością. Wykład każdy, opracowany i przygotowany najdokładniej, podaje określone kwantum pozytywnej wiedzy w formie tak jasnej i tak przy-

² Zob. W. Witwicki, *Kazimierz Twardowski*, w: *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu dwudziestopięcioletniej działalności nauczycielskiej na Katedrze Filozofii w Uniwersytecie Lwowskim Kazimierza Twardowskiego*, red. D. Gromska, Lwów 1921 [„Przegląd Filozoficzny”, R. 23 (1920)], s. XIV. Zob. też R. Jadcza, *Mistrz i jego uczniowie*, „Kazimierz Twardowski jako twórca szkoły filozoficznej”, s. 10–11.

³ Zob. W. Witwicki, *Kazimierz Twardowski*, s. XI.

stępnej, że nie spotyka się prawie takich, którzy by nie wiedzieli po godzinie, czego właściwie profesor chciał i co miał na myśli, a przecież o to ogromnie łatwo, gdy chodzi o tak rozległy zakres tematów tak trudnych, jak tematy nauk filozoficznych”⁴. W naszych analizach staramy się zatem poruszać po obszarze doskonale uformowanym ręką wielkiego mistrza naszej filozofii. W dodatkowym komentarzu wskazujemy źródła jego inspiracji i literaturę, do której Twardowski się odwoływał i z której korzystał w swoich wystąpieniach. Zdajemy sobie oczywiście sprawę z tego, że jego działalność naukowo-dydaktyczna nie ograniczała się wyłącznie do wykładów akademickich. Był on inicjatorem i uczestnikiem innych przedsięwzięć. Wśród najważniejszych warto wymienić: honorowe członkostwo i uczestnictwo w posiedzeniach Kółka Filozoficznego Czytelni Akademickiej; udział w pracach Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie oraz Towarzystwa Bratniej Pomocy Politechniki Lwowskiej. Był również sekretarzem Towarzystwa Kursów Akademickich dla Kobiet. Prowadził odczyty w Towarzystwie Filologicznym, Towarzystwie Prawniczym i Towarzystwie Ludoznawczym. Sprawował działalność redaktorską i wydawniczą w „Wiedzy i Życiu”, „Muzeum”, „Neurologii Polskiej”, w założonym przez siebie „Ruchu Filozoficznym”, a także wspomagał działalność „Przeglądu Filozoficznego” oraz „Biblioteczki Filozoficznej”⁵. Był wreszcie inicjatorem powołania Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie oraz aktywnym uczestnikiem różnego rodzaju przedsięwzięć, zwolennikiem nawiązywania kontaktów naukowych, zjazdów filozoficznych i konferencji w kraju i zagranicą⁶.

Osobno należy potraktować jego działalność naukowo-dydaktyczną. Prowadził kursy seminaryjne w zakładzie wychowawczym Marii Bielskiej we Lwowie. Wykładał psychologię w kole naukowym Towarzystwa Bratniej Pomocy na Politechnice Lwowskiej, a także filozofię XIX wieku na kursach letnich w Zakopanem i w Stowarzyszeniu Nauczycielstwa Polskiego i Polskiego Związku Nauczycielskiego⁷. Szczególną uwagę przywiązywał do prowadzonego przez siebie seminarium filozoficznego, z którym wiąże się w sposób szczególny jego działalność jako wykładowcy akademickiego. W ramach seminarium znajdowały

⁴ Zob. ibidem, s. XII.

⁵ Zob. I. Dąmbska, *Czterdzieści lat filozofii we Lwowie 1898–1938*, „Przegląd Filozoficzny”, R. 44, 1948, z. 1/3, s. 14–25.

⁶ Zob. uwagi R. Jadczyk, *O niektórych związkach szkoły lwowskiej K. Twardowskiego z naukowymi ośrodkami niemieckojęzycznymi*, „Ruch Filozoficzny”, t. 45, 1988, nr 4, s. 381–387.

⁷ Zob. szerzej o tym traktuje J. Kurjata w *Towarzystwo Wyższych Kursów Wakacyjnych „Polska Nauka”*, w: *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. 2: *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*, cz. 3, red. B. Sordylowa, Warszawa 2001, s. 504–506.

swoje miejsce istotne dopowiedzenia do wskazanych wykładów. Dokonywała się tam analiza szczegółowa dzieł Descartesa, Hume’a, Kanta, czy też Hegla.

Mamy nadzieję, że przygotowany przez nas zeszyt „Ruchu Filozoficznego” w sposób istotny wpłynie nie tylko na wzbogacenie wiedzy o okresie, w którym Twardowski żył, tworzył i przedstawiał swoje osiągnięcia, lecz także na obecny stan i dalszy rozwój filozofii w Polsce oraz na świecie. Osiągnięcia Profesora w dziedzinie logiki, psychologii eksperymentalnej, etyki, metodologii nauk, a nawet w obszarze historii filozofii, wiaź zalicza się do nowatorskich. Wymienia się go obok takich sław ówczesnej filozofii, jak Brentano, Wundt, Meinong, czy Husserl⁸.

Twardowski był również twórcą jedynej dotąd w skali światowej polskiej szkoły filozoficznej. W tym względzie naprawdę mamy czym się pochwalić!⁹ Nie posiadamy jednak dotąd ani zebranych dzieł wszystkich Twardowskiego, ani wydanych jego wykładów akademickich, czy też innych do końca zrealizowanych projektów badawczych. Dokonanie tych zamierzeń w ramach jednego projektu badawczego jest oczywiście niemożliwe, zarówno z racji czasowych, jak i z powodu ogromu pozostawionego materiału rękopiśmiennego. Mamy jednak nadzieję, że prezentowany przez nas wykład akademicki Twardowskiego będzie pierwszym krokiem na drodze do realizacji tego przedsięwzięcia. Jego publikacja ma charakter sygnałny i zapowiada kolejne projekty.

⁸ Zob. m.in. prace: I. Dąbska, *Franciszek Brentano a polska myśl filozoficzna – Kazimierz Twardowski i jego szkoła*, „Ruch Filozoficzny”, t. 37, 1979, nr 1/2, s. 1–10; C. Głombik, *Husserl i Polacy. Pierwsze spotkania, wczesne reakcje*, Katowice 1999; R. Jadczyk, *Inspiracje i kontrowersje. Z korespondencji K. Twardowskiego z A. Meinongiem*, „Przegląd Filozoficzny”, N. S., R. 5, 1996, nr 3, s. 105–117; idem, *O niektórych związkach szkoły lwowskiej K. Twardowskiego z naukowymi ośrodkami niemieckojęzycznymi*, „Ruch Filozoficzny”, t. 45, 1988, nr 4, s. 381–387.

⁹ Zob. J. Woleński, *The reception of the Lvov-Warsaw School*, w: *The Lvov-Warsaw School and contemporary philosophy*, ed. by K. Kijania-Placek, J. Woleński (Synthese Library 273), Dordrecht – Boston 1998, s. 3–19. Zob. też polskie prace o szkole lwowsko-warszawskiej: J. Woleński, *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*, Warszawa 1985, rozdz. I: „Geneza i rozwój szkoły lwowsko-warszawskiej”, s. 9–27; idem, *Jak długo istniała szkoła lwowsko-warszawska?*, „Ruch Filozoficzny”, t. 55, 1998, nr 2, s. 229–230; idem, *Kazimierz Twardowski i jego dziedzictwo*, „Tygodnik Powszechny”, nr 18 z 5 maja 1996, s. 14; idem, *Szkoła lwowsko-warszawska*, w: *Filozofia wieku dwudziestego*, red. J. Lipiec, Rzeszów 1983, s. 192–211; idem, *Szkoła lwowsko-warszawska*, „Humanitas”, t. 9, 1984, s. 199–218; idem, *Szkoła lwowsko-warszawska a filozofia światowa*, „Przegląd Filozoficzny”, t. 52, 1995, nr 3/4, s. 470–471; idem, *Szkoła lwowsko-warszawska a inni*, „Przegląd Filozoficzny”, N. S., R. 4, 1995, nr 2, s. 109–120; R. Jadczyk, *Kazimierz Twardowski – twórca szkoły lwowsko-warszawskiej*, Toruń 1991; I. Dąbska, *Czterdzieści lat filozofii we Lwowie. 1898–1938*, „Przegląd Filozoficzny”, R. 44, 1948, z. 1/3, s. 14–25; J. J. Jadacki, *Panorama szkoły lwowsko-warszawskiej*, „Edukacja Filozoficzna, vol. 2, 1987, s. 291–307.

Trud wydawania dzieł Twardowskiego podjęto niedawno w Niemczech i USA. Ukazał się tam jego wiedeński wykład z logiki¹⁰. Jeśli idzie o Polskę, należy oczywiście wspomnieć o dokonaniach Komitetu Wydawniczego Pism Kazimierza Twardowskiego i wydaniu jednego tomu *Wybranych pism filozoficznych* w 1965 roku¹¹, działaniach Izdydry Dąbskiej na polu popularyzacji pism etycznych¹², wydawanych przez Ryszarda Jadcza *Dziennikach* i części prac psychologicznych¹³, czy też o bardzo ważnych inicjatywach Juliusza Jacka Jadackiego i Anny Brożek¹⁴. Niestrudzony na polu popularyzacji działań Twardowskiego i szkoły lwowsko-warszawskiej w świecie pozostaje Jan Woleński¹⁵.

¹⁰ K. Twardowski, *Logik. Wiener Logikkolleg 1894/95*, hrsg. von A. Betti, V. Raspa (Phenomenology & Mind 17), Berlin–Boston 2016.

¹¹ Zob. K. Twardowski, *Wybrane pisma filozoficzne*, red. K. Ajdukiewicz (i in.), Warszawa 1965.

¹² Zob. K. Twardowski, *Główne kierunki etyki naukowej. Wykładów z etyki cz. I*, oprac. I. Dąbska, „Etyka”, 1974, nr 13, s. 197–226; idem, *O sceptycyzmie etycznym. Wykładów z etyki cz. II*, oprac. I. Dąbska, „Etyka”, 1971, nr 9, s. 171–222; idem, *O zadaniach etyki naukowej. Wykładów z etyki cz. III*, oprac. I. Dąbska, „Etyka”, 1973, nr 12, s. 125–155; idem, *Etyka i prawo karne wobec zagadnienia wolności woli*, oprac. I. Dąbska, „Etyka”, 1983, nr 20 s. 125–159. Zob. także: K. Twardowski, *Teoria poznania*, oprac. I. Dąbska, „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej”, t. 21, 1975, s. 244–299.

¹³ Zob. K. Twardowski, *Wybór pism psychologicznych i pedagogicznych*, oprac. R. Jadcza, Warszawa 1992; idem, *Dzienniki*, cz. 1: 1915–1927, red. R. Jadcza, Warszawa–Toruń 2002, (wyd. II; K. Twardowski, *Dzienniki*, cz. 2: 1928–1936, red. R. Jadcza, Warszawa–Toruń 2002, (wyd. II).

¹⁴ Zob. K. Twardowski, *Dzienniki młodzieńcze (1881–1887). Uzupełnione „Dziennikiem” Marii Gąsowskiej (1881), wierszami wiedeńskimi (1882) oraz korespondencją z rodzicami (1882–1893), Józefem Krypiakiewiczem (1885–1886) i Wojciechem Dziejuszyckim (1885–1891)*, wydała A. Brożek, Warszawa 2013; idem, *Myśl, mowa i czyn. Cz. 1*, red. A. Brożek, J. Jadacki, Kraków 2013; idem, *Myśl, mowa i czyn. Cz. 2*, red. A. Brożek, J. Jadacki, Warszawa 2014; idem, *Filozofia i muzyka*, wybór i oprac. J. J. Jadacki, Warszawa 2005; idem, *On prejudices, judgments and other topics in philosophy*, ed. by A. Brożek, J. Jadacki, Amsterdam–New York 2014; idem, *Gesammelte deutsche Werke*, hrsg. von A. Brożek, J. J. Jadacki, F. Stadler, Wien 2017.

¹⁵ Zob. w ogromnym dorobku naukowym Profesora J. Woleńskiego chociażby *Essays in the history of logic and logical philosophy*, Kraków 1999; *Klasyfikacje rozumowań*, „Edukacja Filozoficzna”, 1998, nr 5, s. 23–51; *Kierunki i metody filozofii analitycznej*, w: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii*, zebrał i oprac. J. Perzanowski, Warszawa 1989, s. 30–77; *Logic and Philosophy in the Lvov-Warsaw School*, Dordrecht – Boston – London 1989; *Mathematical Logic in Poland 1900–1939. People, circles, institutions, ideas*, „Modem Logic”, vol. 5, 1995, no 4, s. 363–405; O. J. M. Bocheński i szkoła lwowsko-warszawska, „Ruch Filozoficzny”, t. 47, 1990, nr 1, s. 42–47; *O semantycznej definicji prawdy*, w: *Studia epistemologiczne*, t. 1: *Transcendencja i ideał poznawczy*, red. M. Hempoliński, Wrocław 1990, s. 67–119; *Szkoła lwowsko-warszawska a logiczny empiryzm*, „Humanitas”, t. 8, 1982, s. 173–190; *Tajemnica warszawskiej szkoły logicznej*, „Wiadomości Matematyczne”, t. 26, 1985, nr 2, s. 133–153; *Uwagi naukoznawcze o warszawskiej szkole logicznej*, „Ruch Filozoficzny”, t. 40, 1982–1983, nr 4, s. 299–301. Zob. także wydanie

Mamy nadzieję, że nasza inicjatywa uzupełni choćby w części dotkliwą lukę. Jak pisał Tadeusz Kotarbiński, trzeba pokazać za Twardowskim, że „głowom niezdyscyplinowanym naszej młodzieży filozofującej potrzeba przede wszystkim nie uczestnictwa w pionierskich osiągnięciach, lecz zaprawy elementarnej, wdrożenia w umiejętność pracy umysłowej poddanej rygorom. Tej więc służbie publicznej oddawszy się ofiarnie, spostrzegł jednak niebawem, że nie o pracę umysłową, jako taką, idzie tu głównie, że potrzebne jest nade wszystko oduczanie młodych ludzi od nawyków do roboty byle jakiej i przyuczanie ich w zamian do nawyków dobrej roboty”¹⁶.

Prowadząc nasze prace badawcze, posługujemy się metodami, w które powinien być „uzbrojony” rzetelny historyk filozofii. Pracujemy na materiale archiwalnym, jaki stanowią zgromadzone wykłady w rękopisach i maszynopisach. Wymagają one dokładnego odczytania i wielu przypadkach dodatkowego oznaczenia oraz uporządkowania. Przygotowując nasze opracowanie, korzystamy głównie z analizy krytycznej, odnosząc ją zarówno do tekstów źródłowych, jak i kształtując komentarze konieczne do właściwego odczytania treści. Używana przez nas metoda wsparta została przez odwołanie się do głoszonego przez Twardowskiego postulatów krytycyzmu naukowego. Ponadto stosujemy zasady szeroko pojętej heurystyki, przez którą należy rozumieć odkrywanie faktów i związków między faktami. Wskazujemy w ten sposób na nieznane bliżej zagadnienia zawarte bezpośrednio w jego wykładzie o Heglu. Przytaczane w nim okoliczności wymagają często koniecznych dopowiedzeń. Odkrywamy w ten sposób kontekst historyczny oraz uwarunkowania natury pojęciowej.

Osiągnięcia naukowo-dydaktyczne Twardowskiego to dzieło ogromne. Był on bowiem jednym z największych filozofów polskich XIX i XX wieku, mentorem i animatorem polskiej kultury w rodzącej się po zaborach Polsce. Przeszedł do historii jako rzecznik tworzenia i rozwoju polskich towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, Towarzystwa Pedologicznego we Lwowie, Rady Pedagogicznej jako głosu doradczego wobec Rady Szkolnej Krajowej i już chociażby w ten sposób wspierał i rozwijał różne obszary naszej narodowej kultury. Pełnił też niezwykle odpowiedzialną funkcję rektora Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1914–1915, w czasie działań I wojny

tłumaczenia prac Twardowskiego: K. Twardowski, *On actions, products and other topics in philosophy*, ed. by J. L. Brandl, J. Woleński, Amsterdam – Atlanta, GA 1999.

¹⁶ Zob. T. Kotarbiński, *O Kazimierzu Twardowskim*, w: K. Twardowski, *Wybrane pisma filozoficzne*, V. Zob. też T. Kotarbiński, *Styl pracy Kazimierza Twardowskiego*, „Ruch Filozoficzny”, t. 19, 1959, nr 1/2, s. 1–4.

światowej. Po niej zaś aktywnie uczestniczył w tworzeniu podwalin pod polski uniwersytet we Lwowie.

Działania te nie tylko wyróżniają go w tamtej rzeczywistości rodzącej się nowej Polski, lecz są także ważnym przykładem i wzorem dla współczesności. Kazimierz Twardowski na mocy dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z 10 listopada 1928 roku został za tę działalność odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Wśród innych inicjatyw Uczzonego na szczególną uwagę zasługuje jego działalność akademicka związana z wygłaszanymi wykładami. Dzięki nim zrodziła się nie tylko grupa wybitnych polskich filozofów, lecz także grono wielkich lwowskich matematyków. Obok Struvego, Lutosławskiego, Weryhy i wielu innych naszych filozofów, był wreszcie Twardowski animatorem powstania dwóch najważniejszych polskich czasopism filozoficznych „Przeglądu Filozoficznego” oraz założonego przez siebie „Ruchu Filozoficznego”.

Można oczywiście wymienić znacznie więcej jego zasług. Mogłyby one utworzyć materiał dla osobnej publikacji, nie to jest jednak naszym zamiarem. Naszym zdaniem osoba Twardowskiego jest w Polsce nie w pełni doceniana. Dość powiedzieć, że brak w rodzimej literaturze całościowego opracowania jego dzieł, podobnie zresztą jak w przypadku chociażby Struvego i innych filozofów. Celem naszego projektu jest choć częściowe wypełnienie istniejącej luki. Publikację wykładów akademickich Twardowskiego traktujemy więc jako istotny bodziec dla wszelkich następnych działań, które przyczynią się do rozpowszechnienia osiągnięć tej wielkiej dla nas, Polaków, postaci.

Badania Twardowskiego niosą ze sobą wiele nowatorskich rozwiązań¹⁷. Ujawniają i otwierają nieznanne dotąd przestrzenie w różnych dziedzinach nauki. Stworzył on bowiem nowy program i metodę badań naukowych, dzięki czemu w tym obszarze pojawiły się postulaty uprawiania filozofii naukowej. Ustalił zakres świata dostępnego badaniom naukowym. Wyzaczył tym samym, podobnie jak w światowej literaturze filozoficznej uczynili to Dilthey czy Wundt, zakres rozwiązywania zagadnień światopoglądowych. Stosował podobną do rozwiązań Brentana metodę krytycznej analizy, która odróżniała się zasadniczo od ana-

¹⁷ Zobacz następujące prace: A. Grzegorzczak, *Uwagi o Szkole Lwowsko-Warszawskiej oraz przemianach i różnicach w jej obrębie*, „Przegląd Filozoficzny”, N.S., R. 4, 1995, nr 1, s. 83–89; J. J. Jadacki, *Orientacje i doktryny filozoficzne. Z dziejów myśli polskiej*, Warszawa 1998; idem, *Panorama Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*, „Edukacja Filozoficzna”, vol. 2, 1987, s. 291–307; I. Dąmbska, *O niektórych poglądach z zakresu teorii nauki w szkole lwowsko-warszawskiej*, „Zeszyty Naukowe KUL”, R. 23, 1980, nr 1, s. 11–20; S. Łuszczewska-Romahnowa, *Program filozofii naukowej Kazimierza Twardowskiego*, „Studia Filozoficzne”, 1967, nr 4, s. 154–168; S. Zamecki, *Koncepcja nauki w szkole lwowsko-warszawskiej*, Wrocław 1977; J. Woleński, *Szkola lwowsko-warszawska. Między brentanizmem a pozytywizmem*, „Principia”, t. 8/9, 1994, s. 69–89.

lizej genetycznej. Służyła ona jako metoda badania naukowego typów i odmian dowodzenia w teoriach naukowych. Twardowski pozostał tutaj kontynuatorem poglądów Brentana. Uważał, że podstawą filozofii jest psychologia opisowa. Jej zadaniem jest zaś analiza treści aktów psychicznych. Przyczynił się w ten sposób do rozwoju psychologii w Polsce. Powołał laboratorium eksperymentalnych badań psychologicznych.

Wśród jego innych osiągnięć na polu psychologii eksperymentalnej należy wskazać na uzupełniany sukcesywnie przez niego jej zakres semantyczny. Dokonał między innymi klasyfikacji i opisu zjawisk psychicznych, wyodrębniając wśród nich przedstawienia i sądy, przedstawienia natomiast dzieląc na wyobrażenia i pojęcia. Ten podział trwale wpisuje się w zagadnienia psychologiczne, a także ugruntował się w obszarze nauk filozoficznych. Stał po stronie idiogenetycznej teorii sądów (teoria zgodna z teorią). Dokonał rozróżnienia aktu, treści oraz przedmiotu przedstawień i zjawisk psychicznych, co wpłynęło na dalszy przebieg badań psychologicznych. Ponadto stworzył klasyfikację nauk filozoficznych, zwłaszcza w odniesieniu do psychologii, uważając ją za empiryczną naukę o zjawiskach i wyraźnie oddzielając od logiki jako nauki nieempirycznej. Kładł nacisk na jasność stylu filozofowania, polegającą między innymi na formułowaniu kwestii filozoficznych w bezpośrednim odniesieniu do języka. W metodzie Twardowskiego widać sposób interpretacji oparty na języku lub metajęzyku. Wprowadził on analizę semantyczną i semiotyczną. Uczestniczył w dyskusji dotyczącej uniwersalności, w której stał po stronie Leśniewskiego przeciwko Łukasiewiczowi.

Był wreszcie twórcą nowoczesnej filozofii w Polsce. Popularyzował filozofię i jako pierwszy prowadził akademicki wykład z logiki, w którym mówił o algebrze logiki, pierwszej wersji logiki matematycznej. Jako twórca Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i „Ruchu Filozoficznego” we Lwowie wyznaczył zakres przyszłych badań filozoficznych w Polsce. Jego *Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen* jest jedną z najważniejszych prac filozoficznych XIX i XX wieku. W znacznej mierze przyczynił się do rozwoju polskich badań nad teorią prawdy, m.in. nad semantyczną definicją Tarskiego. Stworzył wreszcie podwaliny pod jedyną uznawaną do dziś na świecie polską szkołę filozoficzną. Imię i dokonania Twardowskiego są powszechnie znane i uznawane w świecie nauki. Przyczynił się też do wychowania znaczącej rzeszy filozofów i naukowców. Wśród nich należy wymienić: Łukasiewicza, Tatarkiewicza, Tarskiego, Ajdukiewicza, Gromską, Dąbmską, Czeżowskiego, Ingardena, Kokoszyńską-Lutmanową, Słoniewską, Witwickiego, Kotarbińskiego, Zawirskiego, Kleinera, Kridla, Z. Łempickiego, Blaustejna, Mehlberga, Swieżawskiego i Leśniewskiego¹⁸.

¹⁸ Zob. R. Jadczyk, *Mistrz i jego uczniowie*, „Kazimierz Twardowski jako twórca szkoły filozoficznej”, s. 11–13.